

Ehkäisevän päihdetyön järjestöverkoston (EPT-verkosto) lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/33074/2023

Ehkäisevän päihdetyön järjestöverkosto (EPT-verkosto) yhdistää yli 60 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä, jotka haluavat ehkäistä ja vähentää päihdehaittoja. Kiitämme mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta.

Taustaksi

Hallituksen esityksessä esitetään alkoholilakia muutettavaksi siten, että mahdollistettaisiin Alkolle sekä vähittäismyyntiluvallisille toimijoille alkoholijuomien verkkokauppa sisältäen kotiinkuljetuksen.

Alkoholilain tarkoituksena on vähentää alkoholin aiheuttamia haittoja käyttäjille, heidän läheisilleen, muille ihmisille sekä koko yhteiskunnalle. Hallitus on tehnyt jo alkoholin saatavuutta helpottavia toimia ja hallitusohjelmaan on kirjattu myös muita alkoholin saatavuuteen liittyviä toimia, kuten selvityksen teko viinien päivittäistavarakauppamyynnistä sekä alkoholipolitiikan ohjauksen siirtämisestä sosiaali- ja terveysministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriöön.

EPT-verkosto peräänkuulutti jo edellisessä alkoholilain muutoksessa kokonaisarvion tekemistä tulevista muutoksista ja peräänkuulutamme sitä edelleen.

Esityksen yleiset vaikutukset

EPT-verkosto näkee, että jos esitys hyväksytään, sillä on ainakin seuraavanlaiset vaikutukset.

Alkoholin saatavuus helpottuu, mikä voi johtaa liialliseen kulutukseen etenkin henkilöillä, jotka käyttävät jo nykyisellään alkoholia riskirajoilla. Tämä lisää terveysongelmia, kuten alkoholiriippuvuutta, maksasairauksia ja mielenterveyden ongelmia.

Sosiaalinen eristäytyminen voi lisääntyä merkittävästi etenkin heillä, joilla on jo ennestään alkoholin suurkulutusta. Eristäytyminen lisää riskiä ahdistukselle, masennukselle sekä muille mielenterveysongelmille.

Monet tekevät etätyötä ja kotiinkuljetus mahdollistaisi alkoholin helpon saatavuuden ilman poistumista etätyöpisteeltä, joko työpäivän aikana tai välittömästi sen päätyttyä. Erityisesti koronapandemian aikana etätyö yhdistettiin suurempaan alkoholinkulutukseen.

Ikärajavaltontaa tehdään luovutettaessa alkoholijuomia, mutta tässä on suuri riski siihen, että ikärajavaltonta ei toteudu ja alkoholia päätyy joko suoraan tai välillisesti alaikäisille. Tämä avaa myös mahdollisuuden ammattimaiselle välittämiseen alaikäisille, etenkin jos tilattavaa määrää ei ole millään tavalla rajoitettu.

Kotiinkuljetusyritysten työntekijät joutuvat pahimmillaan uhkaaviin tilanteisiin, jos alkoholia ei voidakaan luovuttaa tilaajalle. Samoin työntekijöiden resursseja kuluu, jos he myynnistä kieltäytymisen jälkeen joutuvat palauttamaan juomat myyntipaikkaan. Myös toimitusajan suhteen on riskinä, että teknisten ongelmien, ruuhkien, tms. vuoksi kuljettaja ei ehdikään luovuttamaan alkoholia ennen esitettyä klo 21 luovuttamisaikaa. Nämä lisäävät myös kynnystä kieltäytyä myynnistä.

Esityksen vaikutukset talouteen ja yrityksiin

Alkoholin saatavuuden laajentamisen vaikutukset julkiseen talouteen on esityksessä arvioitu puutteellisesti ja alkoholin verotuksesta saatavat tulot eivät riitä kattamaan alkoholihaittojen aiheuttamia yhteiskunnallisia kustannuksia. Alkoholi lisää julkisen sektorin kustannuksia ja vähentää veronmaksajien määrää, koska se kuormittaa terveydenhuoltoa, sosiaalipalveluja, poliisia, oikeuslaitosta ja pelastustoimea. Alkoholin aiheuttamat kustannukset julkiselle terveydenhuollolle voivat nousta vuosittain jopa 1,1 miljardiin euroon, ja alkoholi aiheuttaa yli 37 000 ennen aikaista kuolemaa vuosittain, mikä merkitsee merkittävää taloudellista menetystä.

Haluamme korostaa, että alkoholihaittojen ehkäisy on kustannustehokkaampaa kuin niiden hoitaminen, ja esitämme, että alkoholin vaikutuksista julkiseen talouteen tulisi tehdä laaja ja ajantasainen selvitys.

EPT-verkosto korostaa, että alkoholipolitiikan tulee ensisijaisesti perustua sosiaali- ja terveyspolitiikkaan, eikä elinkeinon etuihin. Alkoholi heikentää merkittävästi suomalaisten terveyttä sekä työ- ja toimintakykyä, ja alkoholipolitiikan päätavoitteena tulisi olla kokonaiskulutuksen alentaminen ja haittojen vähentäminen tutkittuun tietoon perustuen.

Lakiesityksessä on käsitelty alkoholin kotiinkuljetuksen vaikutuksia yrityksiin, jotka toimivat alkoholin tuotannon tai myynnin parissa, mutta sen vaikutuksia laajemmalle yrityssektorille ei ole huomioitu. Alkoholinkäyttö aiheuttaa suomalaisilla työpaikoilla vuosittain arviolta 500 miljoonan euron kustannukset, jotka johtuvat poissaoloista, alentuneesta tuottavuudesta, lyhentyneistä työurista ja työtapaturmista. Työkyvyn aleneminen alkoholin takia on merkittävä riski sekä yrityksille että yhteiskunnalle, mutta tämä näkökulma on jätetty pois lakiesityksen vaikutusarvioinnista.

Vaikutukset hyvinvointiin ja terveyteen

Esityksessä on varsin kattavasti analysoitu muutoksen vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Alkoholin tiedetään vaikuttavan kielteisesti ihmisten terveyteen ja olevan taustalla yli 200 eri sairaudessa.

Alkoholin kotiinkuljetukseen liittyvissä tutkimuksissa on johdonmukaisesti havaittu, että kotiinkuljetus lisää alkoholin kulutusta ja on yhteydessä humalahakuiseen alkoholin kulutukseen. Monissa maissa on havaittu, että kotiinkuljetusta hyödyntävät todennäköisemmin alkoholin riskikuluttajat.

Kotiinkuljetus mahdollistaa alkoholin juomisen jatkamisen juomien loputtua, kun ei tarvitse lähteä itse hakemaan lisää vaan alkoholin voi tilata suoraan kotiovelle.

Tyypillisin tila, missä alkoholia juodaan, on kotiympäristö, joten tästäkin näkökulmasta kotiinkuljetus herättää huolta riskikulutuksen näkökulmasta. Kotiinkuljetus koteihin yhdistettynä pidempään yhtäjaksoiseen juomiseen voi lisätä perhe- ja lähisuhdeväkivallan määrää.

Kotiinkuljetus voi lisätä ikääntyneiden alkoholinkulutukseen liittyviä riskejä. Ikääntyneet juovat alkoholia tyypillisesti kotona ilman seuraa ja ikääntyneillä on pienempi kyky sietää alkoholia. Jos kotiinkuljetus sallitaan, se todennäköisesti lisää alkoholin aiheuttamia loukkaantumisia, tapaturmia ja pahimmillaan kuolemia ikääntyneiden keskuudessa.

Vaikutukset lapsiin, nuoriin ja perheisiin

Alkoholi vaikuttaa haitallisesti lapsiin ja nuoriin sekä suoraan että välillisesti. Lapsen ja nuoren kehitykselle voi aiheutua merkittäviä häiriöitä, jos he käyttävät alkoholia, ja toisaalta perheen sisäinen alkoholinkäyttö voi vaarantaa turvallisen kasvuympäristön. Esityksen vaikutuksia tulee tarkastella erityisesti lasten ja nuorten näkökulmasta, koska heihin kohdistuvat vaikutukset ovat merkittäviä.

Tutkimusten mukaan alkoholin kotiinkuljetus lisää alaikäisten mahdollisuuksia hankkia alkoholia, vaikka kuljetuspalvelut väittävät toteuttavansa ikäraja- ja valvontaa (Noel & Rosenthal 2023). Tilauksen yhteydessä suoritettava iän tarkastus ei poista riskiä, että alaikäinen vastaanottaa alkoholin toimituksen yhteydessä tai yksi täysi-ikäinen vastaanottaa ja antaa sitten alkoholin alaikäisille. Saatavuuden lisääminen ja alkoholin laajamittainen kotiinkuljetus voivat heikentää lasten ja nuorten hyvinvointia sekä vaarantaa nuorten alkoholinkäytön laskevan trendin.

Vaikka usein ajatellaan, että haittoja syntyy vain perheissä, joissa on alkoholin suurkuluttajia, suurin osa alkoholinkäytöstä kärsivistä lapsista elää tavallisissa työssäkäyvissä perheissä, joissa ongelmat eivät ole heti havaittavissa. Suomessa on arviolta 89 000 lasta, joiden vanhemmista ainakin toisella on ollut vakava päihdeongelma ennen lapsen täysi-ikäisyyttä. Todennäköisesti tällaisia lapsia on vielä enemmän. Juomatapatutkimuksen mukaan alkoholi vaikutti negatiivisesti 140 000 suomalaisen perhe-elämään.

Alkoholin kotiinkuljetuksen on havaittu lisäävän hankitun alkoholin määrää. Kotona säilytetyn alkoholin määrän kasvaminen puolestaan lisää lasten ja nuorten alkoholikokeilujen riskiä. Nykyisessä esityksessä ei ole rajoitettu kotiin kuljetetun alkoholin määrää, mikä voi lisätä kotona säilytettävän alkoholin määrää ja helpottaa nuorten alkoholin saantia.

EPT-verkosto ei kannata esitettyä muutosta, jolla sallittaisiin alkoholijuomien verkkokauppa ja kotiinkuljetus.

Helsingissä 30.8.2024

Ehkäisevän päihdetyön järjestöverkosto